

joan brossa a l'escenari

joan sendra

"Jo crec, en suma, que la cultura allibera, en lloc d'empresonar, i continua obrint els camins d'allò que encara no ha estat vist mai."

(Joan Brossa)

Apropar-se a Joan Brossa és difícil; a vegades esdevé enutjós perquè és promès.

"Caldria evitar de confondre l'anècdota del nostre poeta (Brossa) amb la seva categoria, al meu entendre, indiscutible" (Angel Carmona).

El poeta Joan Brossa és un home important en el teatre català contemporani. És un autor que lliga amb uns corrents estètics que en d'altres pràctiques artístiques s'estrucaven (el surrealisme, en poesia i teatre).

Es un autor molt prolífic. Actualment, la major part de la seva obra està publicada (o està a punt de ser-ho). Però, d'aquesta obra, se n'han fet molt poques representacions (moltes vegades les representacions públiques han suposat sotrac socials xocants i divertits —els comentaris que sortiren a la premsa amb motiu de l'estrena d'*Or i sal*, el 1961, per exemple). Joan Brossa s'empipa molt quan davant seu es parla d'això, que la seva obra resti pels calaixos, "com si fos culpa meua!..." —s'exclama.

L'obra dramàtica la va començar a fer pel 1945, i sembla que està aturada pel 1970.

Per a la preparació d'aquestes notes hem recorregut, principalment, a dos interessants treballs sobre Joan Brossa: el pròleg a la *Poesia escènica*, de Xavier Fàbregas (1), i *Joan Brossa o el pedestal són les sabates*, de Jordi Coca (2). El primer, com a introducció a l'obra dramàtica (amb tot de classificacions, aclariments, suggeriments) i l'altre, com una aproximació global a la vida i l'obra de Joan Brossa.

En el teatre de Joan Brossa, ultra la tendència "convencional", veiem un gran treball de valoració de l'ESPECTACLE. Podríem parlar de dues tendències creatives, tot i que entre ambdues hi ha moltes interferències.

Aquest teatre "convencional" agrada molt a Joan Brossa:

"A mi, per naturalesa, m'agrada molt el teatre a la italiana. El fet que soni el timbre, s'apaguin els llums de la sala, s'encengui la bateria i pugi el teló, em sembla perfecte; crec que mostra un aspecte convencional extraordinàriament expressiu, un element ritual que en el teatre és molt important. Em plau tota aquesta part de

tramoia i artifici que comporta el teatre, hi ha vegades que un toc de timbre i una pujada de teló ja val per un acte sencer".

Es, d'altra banda, l'heretatge que s'havia anat rebent de les generacions anteriors, el teatre que havia vist Brossa i que lli-gava amb la tradició teatral del país:

"Possiblement és Joan Brossa, de tots els autors catalans, el qui més s'ha preocupat per conèixer el nostre teatre en el que té d'arrel popular, i també de revisar molts dels mites que la tradició literària catalana ha creat" (Salvat).

Era el resultat d'unes lectures, d'unes experiències, d'uns records. Tot el mateix que anava configurant els altres aspectes de l'obra dramàtica brossiana.

A part dels textos que basteixen les estructures tradicionals, trobem strip-tease, música, circ, màgia, prestidigitació, trans-formisme, tot això que també agrada tant a en Brossa:

"Jo sempre he cregut que l'ingred-ient bàsic del teatre, i per això m'agrada Frègoli, no és la literatura sinó el carnaval. En aquest sentit profund el teatre no morirà mai perquè la gent el porta ben endins i és tan vell com la humanitat. Arlequí, Pierrot i Colombina, aquesta és l'essència del teatre. Vull dir que el teatre és un mitjà que treballa damunt la imaginació i la sensibilitat i no pas solament damunt l'intel·lecte".

Fàbregas descriu una mica el procés:

"...Al marge d'aquest desenvolupa-ment del teatre de Brossa a través de diverses tendències i diversos gèn-eres, cal considerar els intents de l'escriptor per transcendir les fronte-res de l'espectacle teatral, o esgotar-ne els límits; i això, sigui a partir d'un gènere teatral que cal destrossar per via d'experimentació, fins a pro-var quines són les seves reals possi-bilitats de resurrecció —és el cas del ballet clàssic—, sigui a partir de l'apropiació d'uns mitjans expressius que hom havia considerat fins ara, bé que relacionats amb l'espectacle, externs al teatre, com l'strip-tease".

Es precisament l'apropiació d'uns ele-ments de l'art popular, que es repeteix en d'altres moments de la història. Vull fer referència a un cas concret: la FEKS —fàbrica de l'artista excèntric—, artistes russos de la revolució, interessats espe-cialment per la plàstica contemporània, els divertiments populars —circ, cabarets, variétés...—, el cinema...

"Tres móns solidaris, aplicats a unes intencions propagandístiques i agitadores precises, perfectament pa-ral·leles a les teatrals... amb una pas-sió comuna: la comunicació popular, la creació d'un mitjà d'expressió po-pular" (Porter),

i de ben segur que es repeteix en d'altres moments, aquesta simbiosi dels llenguat-ges artístics.

Aquests elements de comunicació, usats per Brossa, tornen al receptor i són ple-nament còpsats, pel fet que són elements del llenguatge popular. Això ens porta a considerar la qüestió de si l'obra de Bros-sa està a l'abast del lector-espectador. Té unes parts que arriben amb molta més facilitat que d'altres; precisament, aques-tes que estan farcides dels elements de l'espectacle popular arriben amb molta més facilitat que no pas els textos con-convencional, i això és paradoxal pel fet que la llengua de Brossa és ben simple.

"...utilitza llenguatge planer, sense cap mena de complicació sintàctica, complicació evitada en frases d'abso-luta simplicitat gramatical" (Salvat).

"Contràriament a tota la poesia ca-talana actual, preocupada sempre pel mot noble, poc corrent, erudit, i ar-caic, Brossa, per a l'elaboració de les seves complicades mitologies, poua la realitat més humil, el lèxic de cui-na, de fira, de taller" (Cabral de Melo).

"Quan assistim a una conversa en-tre dos personatges constatem que la impossibilitat de comunicació entre ells no es presenta angoixant" (Fà-bregas).

Però sí que ho és per al lector-espec-tador.

S'hauria de modificar en algun sentit la correlació obra-receptor, de cara a sal-var aquest desequilibri, aquesta incom-

prensió, aquesta dificultat de comunicació?

En aquest sentit, Brossa diu

"que és culpa de l'espectador o de la societat. Hi ha aportacions que de moment semblen d'avançada i poden sorprendre; però, no obstant això, l'artista té raó i els retardats són els altres. El cas es repeteix a totes les èpoques; l'art i la cultura són fenò-mens que requereixen un mínim d'es-forç".

Això és bastant cert, i de més no podem negar a Brossa un esperit de lluita ben determinat: a part de la creació (recrea-ció) estètica, el compromís:

"Aquesta missió investigadora de l'artista no pot restar aïllada de la problemàtica que viu la societat i en-tollar-se en el somni de l'art per l'art. Cal que s'arregleri al costat de les forces progressistes i aquestes són les que es troben compromeses en la revolució del proletariat. L'artista ha de lluitar al costat del poble i l'acció pot assolir la categoria d'obra d'art.

Brossa entén el compromís no pas com el resultat d'una elucubració abstracta sinó com la conseqüència de l'observació directa" (Fàbregas).

"Les preocupacions ideològiques fonamentals no estan pas absents de l'obra d'en Brossa. En moltes de les seves obres, en les primeres sobre formes molt metafòriques, posterior-ment sota formes gairebé realistes, es pot dir que quasi en constitueixen l'element central i únic.

Podríem dir que és una literatura (la de Joan Brossa) de testimoni per-sonal que s'atansa cap a una litera-tura de testimoni col·lectiu" (Arnau Puig).

NOTES:

(1) JOAN BROSSA: *Poesia escènica* (vol. 1er.), ed. 62, col·lecció Clàssics ca-talans del segle XX, Barcelona, 1973 (amb un pròleg de Xavier Fàbregas).

(2) JORDI COCA: *Joan Brossa o el pedestal són les sabates*, ed. Pòrtic, col·lecció llibre de butxaca, núm. 52, Bar-celona, 1971.